

Použitelné či doporučené podklady pro hodnocení krajinného rázu

Textové a mapové podklady pro vlastní hodnocení

Podklady, které jsou využitelné pro první fázi hodnocení krajinného rázu se zabývá většina autorů. Všichni se ale také shodují na tom, že se nedá stavět na analýzách od zeleného stolu, ale je nutný terénní průzkum.

Uvedený seznam podkladů byl zpracován na základě doporučení autorů Míchala a kol. (1999), Vorla a kol. (2004 a 2006), Bukáčka a Matějky (1999).

Podklady základní

Základní mapa ČR vhodného měřítka 1 : 50 000 – 1 : 100 000 (slouží jako přehledná mapa).

Základní mapa ČR měřítka 1 : 25 000 (obsah mapy vyjadřuje základní charakteristiky území).

Letecké snímky řešeného území (nejsou-li, alespoň fotografie z území).

Přehledová mapa krajinářského hodnocení okresů, která obsahuje účelové krajinné typy, území se soustředěnými estetickými a přírodními hodnotami, krajinné dominanty, narušené lokality a areály, v mapách 1 :200 000 Územních průmětů významných prvků krajiny bývalých krajů.¹

¹ Osudy Map krajinářského hodnocení popisuje podrobně Míchal (1/1997, 2/1997, 3/1997). Mapy byly publikované postupně pro území bývalých krajů v měřítku 1:200 000 (TERPLAN pro SÚPOP 1970 – 1980), Atlas územních průmětů významných prvků krajiny. Pro posuzování krajinného rázu jsou zde vymezeny použitelné územní rámce v rámci souboru 30 map na mapách č. XV. „Krajinářské hodnocení“. Rukopisné originály v měřítku 1:50 000 jsou archivovány AOPK.

Mapy krajinářského hodnocení vymezují v každém okrese základní krajinné typy, dále území devastovaná, oblasti zvýšené krajinářské hodnoty, pohledové dominanty, kulturně významné krajinné objekty a další položky.

Autoři Stanislav Muranský a Pavel Nauman zvolili třídění krajin na pouhých devět krajinných typů. Má dvě roviny – první přísně objektivní typologickou (soubor ekosystémů podle struktury využívání půdy) a druhou intersubjektivně hodnotící (převážně podle hodnot životního prostředí, zřejmých ze vzhladu krajiny).

Podle poměru mezi přírodními prvky a mezi prvky vytvořenými v krajině člověkem bylo provedeno vymezení tří účelových krajinných typů:

Typ A – krajina silně pozměněná civilizačními zásahy („plně antropogenizovaná“): dominantní až výlučný výskyt sídelních a industriálních anebo agroindustriálních prvků; přes 31% území ČR.

Typ B – krajina s vyrovnaným vztahem mezi přírodou a člověkem („harmonická“): masový výskyt přírodních a agrárních, plošně omezený výskyt sídelních a ojedinělý výskyt industriálních prvků; krajina tohoto typu může mít úplnou převahu prvků přechodného charakteru nebo mozaiku prvků odpovídajících střídavě krajinným typům A a C; zhruba 60% území ČR.

Typ C – krajina s nevýraznými civilizačními zásahy („relativně přírodní“): dominantní až výlučný výskyt přírodních prvků při ojedinělém výskytu agrárních, minimu sídelních a absenci industriálních prvků; necelých 9 % území ČR.

Pro potřeby estetické složky krajinářského hodnocení přitom rozlišujeme v každém krajinném typu tři stupně – typy krajinářské hodnoty: 1. zvýšený (+), 2. základní (průměrný), 3. snížený (-).

Výsledkem krajinářského hodnocení území z let 1972-1980 bylo vymezení souvislých území se zvýšenou krajinářskou (ekologickou a estetickou hodnotou), která zaujímala v úhrnu všech tří krajinných typů 30,4% území tehdejší ČSR. Dále pak byla členěna na tři typy tzv. zón zvýšené péče o krajinu s výslovným předpokladem, že zasluhují při územně plánovací činnosti preventivní péči o dochovaný charakter krajiny mj. z hlediska péče o životní prostředí.

Krajinářská hodnota	Celkem	Z toho v krajinném typu		
		A	B	C
	%	%	%	%
zvýšená (+)	30,4	0,4	23,2	6,8
základní (průměrná)	63,9	27,8	35,1	1,0
snížená (-)	5,7	3,3	1,6	0,8
celkem	100	31,5	59,9	8,6

Tab. Shrnutí výsledků krajinářského hodnocení ČSR: Plošné podíly krajinářských typů. In Míchal (2/1997).

Textová zpráva k mapám krajinářského hodnocení okresu (Územní průměty významných prvků krajiny bývalých krajů, Terplan pro MK ČSR, 1970 - 1980). Prostorová identifikace kulturních památek 1 :50 000 - automatizované zpracování vrstev: nemovitě kulturní památky, památkové rezervace, památkové zóny, ochranná pásma (ARCIINFO 1989 - 1992, průběžně aktualizováno).

Geomorfologické členění území, výškopis území, hypsometrická mapa, tvary reliéfu (není-li přístupný podrobnější materiál, použijeme: Demek a kol. *Zeměpisný lexikon*. Praha: Academia, 1987.).

Geologická mapa.

Pedologická mapa.

Klimatické charakteristiky – jsou-li relevantní pro charakter krajiny.

Mapa potenciální vegetace.

Biogeografické členění ČR, které obsahuje jednotně vymezené bioregiony a biochory (CULEK, M. *Biogeografické členění české republiky*. 1. vyd. Praha: ENIGMA, 1995., CULEK, M. et. al. *Biogeografické členění České republiky II*. Brno: EkoCentrum a Agentura ochrany přírody a krajiny, 2005).

Základní charakteristika aktuální vegetace.

Základní charakteristika využití území.

Literární a kartografické podklady o historickém vývoji území.

Základní charakteristika osídlení (urbanizovaná plocha – sídla a jejich bezprostřední okolí, dopravní síť).

Základní charakteristika významných projevů vodních prvků (vodní nádrže, jezera, údolní nivy, zaříznutá údolí, bažiny apod.).

Územně plánovací dokumentace svěřeného území - schválená i rozpracovaná, včetně průzkumů a rozborů (archivuje pořizovatel).

Plány péče o ZCHÚ.

Památkové zóny krajinné, sídelní a archeologické, a to vyhlášené i navrhované.

Přírodní parky vyhlášené i navrhované (vlastní podklady OkÚ).

Státní archeologický seznam s mapovým znázorněním archeologických nalezišť.

Vymezené ÚSES - Regionální a nadregionální ÚSES, lokální ÚSES včetně vstupního ochrannářského mapování krajiny a návrhů významných krajinných prvků k registraci.

Podklady státní památkové péče o objektech kulturního dědictví místního významu (oficiálně nechráněných).

Podklady doplňkové

Analýza fotopanorammat.

Řezy terénem.

Diagramy viditelnosti.

Mapování krajiny z hlediska ochrany přírody (podle Pellantové, 1994 nebo Vondruškové a kol., 1994).

Regionální monografie.

Hodnocení kulturní struktury – typy sídel, národní hranice před 2. sv. válkou, historické hranice, historické autonomní oblasti, typy lidové architektury, lokalizace sídel a hodnocení dle velikosti, památná a duchovní místa, unikátní krajinářské kompozice.

Historický vývoj území v mapách vojenských mapování a Stablního katastru.

Rekreační využití území – turistické trasy (většinou upozorňují na něco zajímavého), vyhlídková místa, naučné stezky, cyklotrasy, rekreační objekty a areály.

Socioekonomické aspekty, které souvisí s krajinným rázem a nějak se v jeho výrazu odráží.

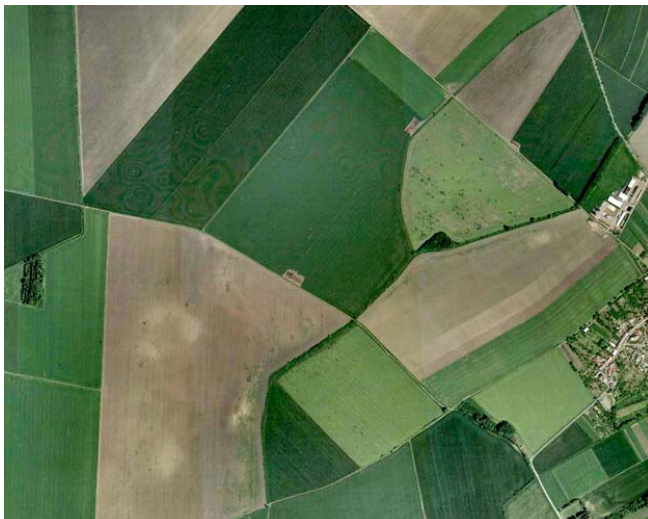
Jiné podklady.

Výhody a nevýhody použití leteckých snímků při hodnocení krajinného rázu

Možnostmi a hranicemi použití leteckých snímků se detailně zabývá Žallmannová (2005). Shrnuje klady a zápory použití leteckých snímků pro potřeby krajinářského hodnocení:

- + vynikající zdroj informací o prostorovém uspořádání prvků krajiny
 - + vhodný referenční podklad pro EIA a hodnocení vlivů na krajinný ráz
 - + výborné jako první informace o území při zahájení analytické práce a pro efektivní plánování terénního průzkumu (ideálně v kombinaci s jinými kartografickými daty)
 - + poskytují jedinečné informace o krajinné mozaice, struktuře, textuře, a barevnosti
 - + nezastupitelné při studiu vývoje kulturní krajiny a změn krajinného pokryvu – pro hodnocení změn lze překrýt a srovnávat fotografie stejného území pořízené v různých obdobích
 - + poskytují informace o prostorovém uspořádání sídel, jejich půdorysných typech, popř. vzájemných prostorových vztazích a souvislostech
 - + odhalují existenci prvků, které nejsou vnímatelné ze země (využitelné především v letecké archeologii)
 - + mohou potvrdit někdejší výskyt prvků, které již z krajiny zmizely (např. stopy historického osídlení, zemědělských struktur, mezí a hranic pozemků zaniklých např. při kolektivizaci apod.)
 - + mohou napomoci při stanovování hranic vzájemně se lišících krajinných prostorů
 - + odhalují vztahy a souvislosti v prostorovém uspořádání komponovaných a symbolických krajin
-
- vysoké pořizovací náklady
 - analýzu musí provádět zkušený odborník
 - k prohlížení digitálních dat je zapotřebí specializovaný software
 - správná interpretace vyžaduje hlubokou znalost místních poměrů a historie nebo spolupráci několika odborníků
 - jsou pouze dvojrozměrné
 - nelze je využít k hodnocení vertikálních prvků (výšky, vertikálních tvarů terénu, vlivu výškových staveb, apod.)
 - bez dobré znalosti území z nich nelze vyčíst geomorfologii
 - nelze zobecňovat závěry platné pro jeden typ území na další krajiny.

Pro příklad, jak velmi stručné hodnocení může vypadat můžeme uvést:

Obr. Hrubá mozaika velkoplošných kolektivizovaných lánů v rovinaté krajině Hané na severozápadním okraji Kroměříže. Díky úrodné půdě byla zdejší pole vždy větší než v jiných oblastech, při kolektivizaci však vznikly ohromné plochy volné orné půdy, ohrožované větrnou erozí. Krajinný ráz určený především zemědělskou činností člověka. Otevřená rovina, obrovské měřítko, tvrdé geometrické linie silnic a stezek. In Žallmannová (2005).

Obr. Různě velké ovocné sady jsou pro krajinu východní Moravy typické. Sady na snímku tvoří charakteristický znak krajinného rázu okrajových částí Zlína. In Žallmannová (2005).

Obr. Kontrast drobné vesnické zástavby a velkoplošného zemědělského areálu. Od 50. let 20. století byly komplexy zemědělských družstev budovány bez ohledu na okolní krajinu a její měřítko – dodnes představují negativní vizuální prvky, které často dominují venkovské krajině na mnoha místech Moravy a Čech. In Žallmannová (2005).

Využití fotografií při hodnocení krajinného rázu

Zásadami správného pořizování fotografií, které mohou podpořit objektivní rozhodnutí, se zabývá Žallmannová (2006). Nicméně pokud jsou fotografie pořízeny z nevhodných stanovišť, nebo jsou-li úmyslně upraveny a ořezány tak, aby byly některé prvky zvýrazněny nebo odstraněny, mohou být zavádějící.

Správně by každá fotografie měla být opatřena popisem, proč je fotografována z toho určitého místa, zákresem stanoviště a směru záběru do mapy a specifikací typu fotoaparátu a objektivu, výšky fotoaparátu od země, datem, hodinou a počasím.

Širokoúhlé objektivy zobrazují prvky krajiny menší, než ve skutečnosti, teleobjektivy zkreslují perspektivu. Nejvhodnější jsou objektivy s ohniskovou vzdáleností okolo 50 mm, protože se nejvíc blíží zachycení skutečnosti tak, jak ji vnímá lidské oko. Maximální vhodné ohnisko je 70 mm. Používání speciálních filtrů a efektů není vhodné.

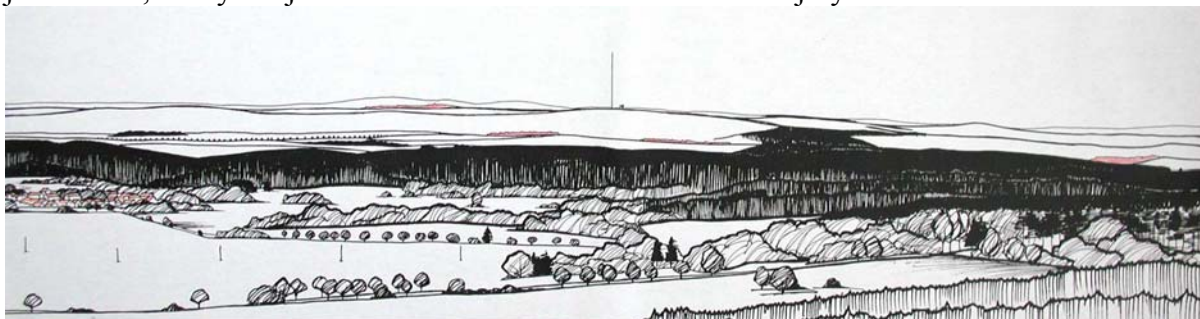

Obr. Ukázka dvou fotografií pořízených ze stejného místa 28 mm a 50 mm objektivem. In Žallmannová, 2006.

U prohlížení snímků pořízených 50 mm objektivem platí pravidlo poměru 1:4 – abychom viděli scénu tak, jako bychom byli v krajině, držíme fotografii od oka ve vzdálenosti čtyřnásobku šířky snímku. Snímek o rozměrech 10x15 cm pozorujeme ze vzdálenosti 60 cm, snímek A4 ze vzdálenosti 119 cm. Snímek 9x13 cm pozorovaný ze vzdálenosti 1 m nemá žádnou vypovídací hodnotu!

Využití kreseb a skic při hodnocení krajinného rázu

Kromě fotografií je užitečné využití kreseb a skic. Žallmannová (2006) k nim dodává, že bývají přehlednější, než fotografie a jsou účelné pro určování dominant a charakteristických prvků. Kresby můžeme vynášet z fotografie (jsou přesnější, lépe zachytí proporce a různé struktury v krajině) nebo můžeme kreslit přímo v terénu (kresby jsou jednodušší, zachytí zejména atmosféru místa a hodnocené krajiny).

Obr. Kresba vynesená z fotografie, výrazné určení hmot a dominant. In Žallmannová, 2006.

Obr. Ukázka terénní kresby zachycující hlavní struktury krajiny - Zlínsko. In Žallmannová, 2006.

Typizace krajín

Snaha o **typizaci krajiny se v rámci Evropské unie** traduje od roku 1988, jak uvádí Löw a Míchal (2003), kdy nizozemský geograf Meeus a kolektiv uveřejnili typizaci zemědělských krajín v tehdejší EU. Účelem bylo předložit základní představu o rozmanitosti evropských krajín pro praktické účely prognózování jejich možných budoucích měn. Tehdejší EU bylo rozděleno na 13 účelových typů krajinného rázu (zvaných krajinné megatypy, v uvedeném území tvoří plošně převažující matici) dle kritérií klimatických (na ose atlantické - mediteránní), sklonitosti povrchu (na ose nížiny na dolních tocích řek - horské masivy) a vzhledu krajiny (na ose otevřený dálkovým pohledům - uzavřený do dílčích krajinných prostorů).

V roce 1995 tzv. Dobříšská zpráva rozšířila tuto typizaci na celé území Evropy. Bylo vymezeno **osm širokých kategorií s třiceti krajinnými megatypy**. Na území **České republiky** zasahují prakticky pouze dva z těchto megatypů: **11 - Semibocage** (polootevřená extenzivní zemědělská krajina, v pahorkatině, s listnatými lesy, tendence k pustnutí a zalesňování) a **17 - Krajina středoevropských, scelených, otevřených polí** (zvládnuté roviny na hlinitých půdách a spraších, orná půda, velké měřítko, ohroženo vodní a větrnou erozí).

Obecnou potřebu sjednocení pohledu na rázovitost a pestrost naší krajiny si uvědomuje Löw a kol. (2006). V kontextu Evropské úmluvy o krajinně tedy vznikla **diferenciace typů krajinného rázu v ČR**. Cílem bylo vymezení typů krajinného rázu a jejich popis z hlediska jejich přírodních, socioekonomických a kulturněhistorických vlastností.

V rámci řešení typologie krajinného rázu byly zpracovány pro celé území ČR regionální rámce charakteristik kulturních krajín. Bylo provedeno vyhodnocení dostupných charakteristik primární, sekundární i terciární krajinné struktury podle mapových děl pokrývajících celý stát. **Využito bylo 17 charakteristik:**

- Výšková členitost georeliéfu ČR.
- Rekonstruované typy lesních porostů a přirozeného bezlesí (uplatnění v rázovitosti krajiny).
- Biogeografické členění ČR.
- Výjimečný reliéf ČR.
- Typy historických plužin a sídel v ČR.
- Národnostní hranice před II. světovou válkou.
- Hranice staré sídelní krajiny.
- Historické země a jiné autonomní útvary.
- Typy lidových staveb - sklony střech, používané materiály a jim odpovídající tvarosloví.
- Oblasti velikostních kategorií venkovských sídel a průmyslová sídla.
- Ložiska uhlí v ČR.
- Scelené státní zemědělské velkostatky v 20. století.
- Typy současných krajín podle způsobů využívání.
- Ochrana přírody a krajiny a stabilita společenstev.
- Památkově chráněná sídla, zóny a dominanty.
- Výjimečné krajinářské kompozice.
- Památná místa v ČR.

Vznikly tři vůdčí rámcové krajinné **typologické řady** postihující přímo či zprostředkovaně hlavní typologické rámce obrazu české krajiny:

- I. rámcové typy sídelních krajín
- II. rámcové typy využití krajín
- III. rámcové typy georeliéfu krajín.

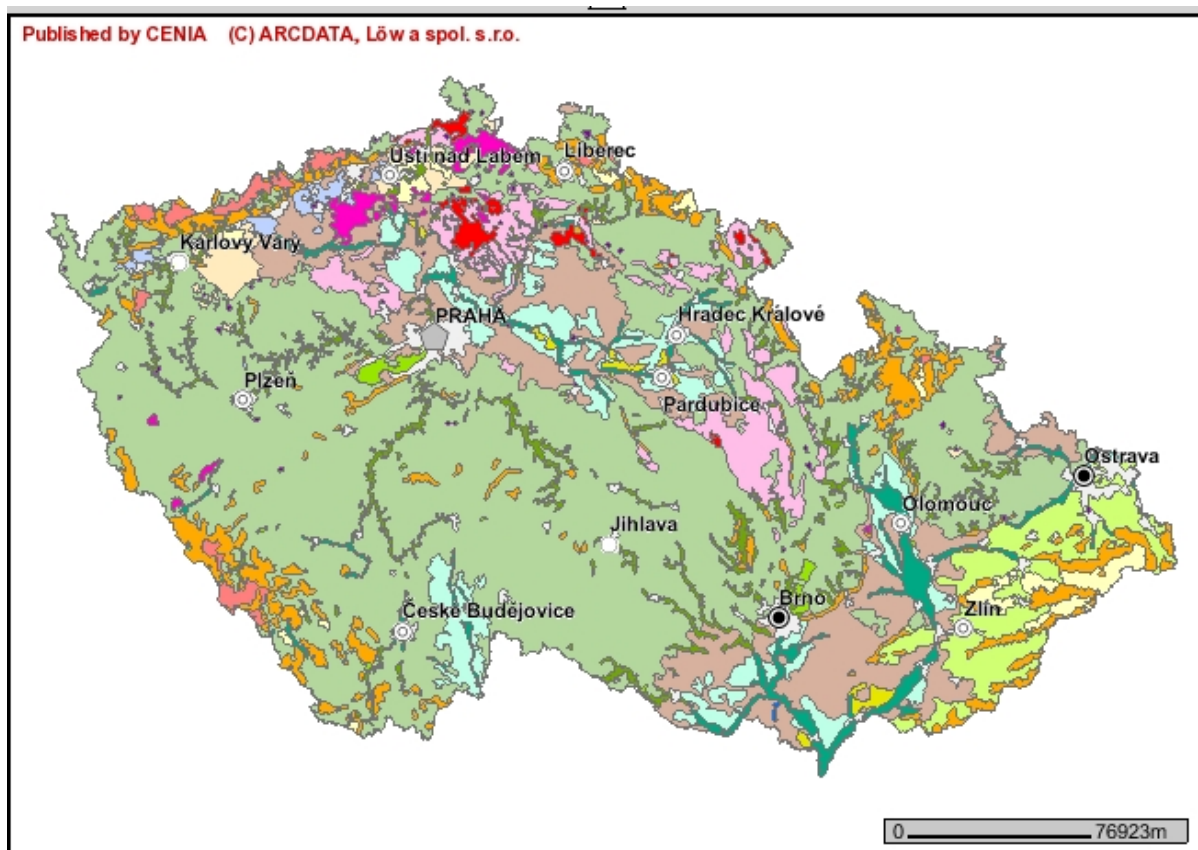
Syntézou uvedených tří podkladů vznikla mapa rámcových typů krajinného rázu; celkem bylo vymezeno 160 typů. Výsledná mapa má asi 2000 segmentů a zpracována byla v měřítku 1:200 000. Každý segment má stanoven třímístný kód, přičemž první pozice náleží typu sídelní oblasti, druhá typu využití území a třetí kategorii georeliéfu.

Rámcové sídelní krajinné typy		
Název	kód	% ČR
Staré sídelní krajiny Hercynika	1	13,14
Staré sídelní krajiny Pannonica	2	9,12
Krajiny vrcholně středověké kolonizace Hercynika	3	42,3
Krajiny vrcholně středověké kolonizace Carpatica	4	3,73
Krajiny pozdní středověké kolonizace	5	19,83
Krajiny novověké kolonizace Hercynika	6	8,57
Krajiny novověké kolonizace Carpatica	7	3,31
celkem		100,0
Rámcové krajinné typy způsobů využití území		
Název	kód	% ČR
Zemědělské krajiny	Z	21,32
Lesozemědělské krajiny	M	52,33
Lesní krajiny	L	20,39
Rybniční krajiny	R	2,22
Urbanizované krajiny	U	3,16
Krajiny horských holf	H	0,09
Krajiny bez vymezeného pokryvu	X	0,49
celkem		100,0
Rámcové krajinné typy dle georeliéfu		
Název	kód	% ČR
Krajiny bez vymezeného georeliéfu	0	3,16
Krajiny běžných plošin a pahorkatin Pannonica	1	11,57
Krajiny běžných pahorkatin a vrchovin Hercynika	2	51,34
Krajiny běžných pahorkatin a vrchovin Carpatica	3	3,95
Krajiny rovin	4	5,1
Krajiny rozřezaných tabulí	5	4,35
Krajiny málo specifických hornatin	6	1,39
Krajiny sopečných pohoří	7	1,14
Krajiny vysoko položených plošin	8	1,0
Krajiny vátých písků	9	0,39
Těžební krajiny	10	0,49
Krajiny širokých říčních niv	11	2,96
Krasové krajiny	12	0,42
Krajiny výrazných svahů a horských hřbetů	13	6,85
Krajiny ledovcových karů	14	0,02
Krajiny zaříznutých údolí	15	4,04
Izolované kužely a kupy	16	0,21
Krajiny kuželů a kup	17	0,87
Krajiny vápencových bradel	18	0,02
Krajiny skalních měst	19	0,76
celkem		100,0

- (0) Krajiny bez vyříseneho reliefu
- (1) Krajiny plosin a pahorkatin
- (2) Krajiny vrchovin Hercynika
- (3) Krajiny vrchovin Carpatica
- (4) Krajiny rovin
- (5) Krajiny rozřezaných tabulí
- (6) Krajiny hornatin
- (7) Krajiny sopečných pohoří
- (8) Krajiny vysoko položených plosin
- (9) Krajiny vátých písků
- (10) Těžební krajiny
- (11) Krajiny širokých říčních niv
- (12) Krasové krajiny
- (13) Krajiny výrazných svahu a skal. hors. hřebenu
- (14) Krajiny ledovcových karů
- (15) Krajiny zaříznutých údolí
- (16) Krajiny izolovaných kuželů
- (17) Krajiny kuželů a kup
- (18) Krajiny vápencových bradel
- (19) Krajiny skalních měst

Tab. Rámcové krajinné typy. In Löw a kol. (2006). s. 46, 47.

Legenda k mapě rámcových krajinných typů dle georeliéfu. (<http://geoportal.cenia.cz>).

Obr. Krajinné typy dle georeliéfu. (<http://geoportal.cenia.cz>).

Typ sídelní krajiny vznikl na základě logického shodného překrytí charakteristik vegetační stupňovitosti, struktury využití území, historických typů sídel a jejich plužin, typů lidového domu a vývoje a osídlení krajiny.

Typy georeliéfu vychází z relativní členitosti reliéfu a vyjádření jeho výjimečnosti.

Ve výtahu z práce Vorla a kol. uvádí Cibulka (2005) popis krajiny ČR ve formě **krajinné matrice** (tj. nejběžnější a masivně převažující typy krajiny), kterou tvoří ze střeoevropského pohledu v ČR: Krajiny nížin, které se ve všeobecné kompoziční charakteristice jeví jako otevřené krajiny (cca 22 % území), krajiny vrchovin a členitých pahorkatin (cca 46 % území), výjimečné typy krajiny (cca 5 % území).

Krajinu nelze apriori členit na krásnou či škaredou, cennou či bezcennou. Společensky přijatelné je členění typů krajiny z hlediska jejich vzácnosti (jedinečnosti) v rámci ČR a střední Evropy na: Typ unikátní (přísně chránit), význačný (chránit zachované aspekty), běžný (chránit v ČR alespoň jednu reprezentativní lokalitu).

Za **unikátní typy krajiny** se doporučuje považovat:

- Krasový reliéf, včetně vápencových bradel.
- Izolované kužele a kupy.
- Skalní města.
- Vysoko položené plošiny.
- Reliéf sopečných pohoří.
- Výrazná údolí.
- Širší říční nivy.
- Reliéf tabulí.

Za **význačné krajinné typy** se doporučuje považovat:

- Krajiny vysoko položených plošin.
- Krasové krajiny.
- Krajiny výrazných svahů a skalnatých hřbetů.
- Krajiny kuželů a kup.

Typologie krajin pro úroveň České republiky vytváří podmínky pro stanovení rozhodovacích priorit na této úrovni. **Tato typologie však na regionální a nižší úrovni ztrácí postupně smysl** a typologické charakteristiky přechází v charakteristiky individuální. Dominantní charakteristikou menších krajinných celků se může stát v zásadě jakákoli typologická anomálie.

Literatura

- BUKÁČEK, R. Preventivní hodnocení krajinného rázu rozsáhlejšího území – metodika a možnosti jejího využití. In: *Ochrana krajinného rázu - třináct let zkušeností, úspěchů i omylů*. Ed. I. Vorel, P. Sklenička. Praha: 2006. s. 91-98. ISBN 80-903206-7-8.
- BUKÁČEK, R., MATĚJKA, P. Hodnocení krajinného rázu. In: *Péče o krajinný ráz – cíle a metody*. Ed. I. Vorel, P. Sklenička. Praha: ČVUT, 1999. s. 159-187. ISBN 80-01-01979-9.
- CIBULKA, J. *Typologie české krajiny – stručný výtah z projektu VaV 640/01/03 – autor Vorel a kol.* 2005. [cit. 8.11. 2006].
<[http://www.env.cz/_C1256D3D006B1934.nsf/\\$pid/MZPJCFHND58R/\\$FILE/Typologie%20C4%8Desk%C3%A9%20krajiny_stru%C4%8Dn%C3%BD%20p%C5%99ehl.ed.pdf](http://www.env.cz/_C1256D3D006B1934.nsf/$pid/MZPJCFHND58R/$FILE/Typologie%20C4%8Desk%C3%A9%20krajiny_stru%C4%8Dn%C3%BD%20p%C5%99ehl.ed.pdf)>
- LÖW, J. a kol., ARCDATA. *Typologie české krajiny - mapa*. [cit. 8. 11. 2006]. <<http://geoportal.cenia.cz>>.
- LÖW, J., CULEK, M., NOVÁK, J., HARTL, P. Typy krajinného rázu České republiky. In: *Ochrana krajinného rázu - třináct let zkušeností, úspěchů i omylů*. Ed. I. Vorel, P. Sklenička. Praha: 2006. s. 43-49. ISBN 80-903206-7-8.
- LÖW, J., MÍCHAL, I. *Krajinný ráz*. Kostelec nad Černými lesy: Lesnická práce, s.r.o., 1. vydání, 2003. 552 s. ISBN 80-86386-27-9.
- MÍCHAL, I. a kol. *Hodnocení krajinného rázu a jeho uplatňování ve veřejné správě. Metodické doporučení*. Praha: AOPK ČR, 1999, 41 s.
- MÍCHAL, I. Praktické rámce hodnocení krajinného rázu. I. Typologické rámce. *Ochrana přírody*, ročník 52, 1/1997. Praha: Environs, Agentura ochrany přírody a krajiny, 1997. s. 4-10.
- MÍCHAL, I. Praktické rámce hodnocení krajinného rázu. II. Estetické hodnocení. *Ochrana přírody*, ročník 52, 2/1997. Praha: Environs, Agentura ochrany přírody a krajiny, 1997. s. 35-41.
- MÍCHAL, I. Praktické rámce hodnocení krajinného rázu. III. Právní podklady a metodické problémy. *Ochrana přírody*, ročník 52, 3/1997. Praha: Environs, Agentura ochrany přírody a krajiny, 1997. s. 67-72.
- VOREL, I., BUKÁČEK, R., MATĚJKA, P., CULEK, M., SKLENIČKA, P. *Metodický postup posouzení vlivu navrhované stavby, činnosti nebo změny využití území na krajinný ráz*. Praha: ČVUT, 2004 a 2006. 22 s. ISBN 80-903206-3-5
- ŽALLMANNOVÁ, E. *Vizuální hodnocení krajiny – možnosti a metody*. Prezentace pro výuku Krajinného a územního plánování na AF MZLU. Březen 2006. Nepublikováno.
- ŽALLMANNOVÁ, E. Využití letecké fotografie pro hodnocení krajinného rázu. In: *Krajinný ráz – jeho vnímání a hodnocení v evropském kontextu*. Ekologie krajiny 1, Sborník příspěvků z konference CZ-IALE, 4.-5.2.2005. Ed. Maděra, P., Friedl, M., Dreslerová, J. Brno: CZ-IALE, 2005. s.205-206. ISBN 80-7315-117-0